

edite
REVĂZUTĂ și
ADAUGITĂ

La elaborarea tirajului de față au colaborat la redactare Mihaela Marin, Nicoleta Mihai, Carolina Popușoi, Radu Trif, Florin Vasilescu și la operații tehnice, Alexandru Anghelina.

DICTIONARUL EXPLICATIV *al* LIMBII ROMÂNE

Ediția Univers Encyclopedică

UE
UNIVERS
ENCYCLOPEDIC

București, 2016

ISBN 978-606-104-161-3

A

A¹, a, s.m. 1. Prima literă a alfabetului limbii române. ♦ Expr. *De la a la z* = de la început până la sfârșit; totul, în întregime. 2. Sunet notat cu această literă (vocală deschisă nerăsunță medială). [Pl. și: (1, n.) *a-ur*]

A² interj. (De obicei repetat) Exclamație care exprimă: surprindere, admirație, entuziasm; plăcere, satisfacție; necaz, supărare; regret; indignare, reamintirea bruscă a unui lucru omis; ah. — Onomatopee.

A³ prep. 1. (Precedă infinitivul scurt ca formă-tip a verbului) *A lucra*. 2. (Exprimă un raport de comparație sau de asemănare) *Miroasea a pământ*. ♦ În semn de... *Flueră a pagubă*. 3. (Intră în compunerea unor adverbie, locuțiuni adverbiale și prepoziționale și a unor substantive și adjective în care este inclus *tot*) *De-a dreapta, atoatevăzător, atotputernic*. — Lat. ad.

A⁴ prep. (Formează numerale distributive). De câte... 3 saci a 80 de kg. — Din fr. *à*.

A⁵ Element de compunere care indică absență, excluderea etc. *Amoral, anhidru*. [Var.: *an-*] — Din fr. *a*.

AALENIÁN, -ā, *aaelenieni*, -e, s.n., adj. 1. S.n. Jurasicul mediu caracterizat prin cinci zone cu amoniti și lamelibraniatul *Trigonia navis*. 2. Adj. Care aparține aalenianului (1), privitor la aalenian. [Pr.: *a-a-le-ni-an*] — Din fr. *aaélenien*.

ABÁ¹ interj. (Înv.) (în propoziții interrogative) Cuvânt care exprimă mirarea sau atrage atenția cuiva când î se vorbește. — Onomatopee.

ABÁ², (2) *abale*, s.f. 1. Tesătură groasă de lână, de obicei albă, din care se confeccionează haine țărănești; dimie, pănră. 2. Sort de abă (1). — Din tc. *aba*.

ABÁC, *abace*, s.n. 1. Instrument de calculat alcătuit dintr-un cadru cu vergele pe care se pot depăla bile (colorate). 2. Tabel sau diagramă care permite rezolvarea imediată a unor calcule. — Din fr. *abaque*, lat. *abacus*.

ABÁCĂ, *abace*, s.f. (Arhit.) Partea superioară a capitelului unei coloane care face legătura cu arhitrava. — Din fr. *abaque*, lat. *abacus*.

ABAGÉR, *abageri*, s.m. (Reg.) Abagiu. — Din *abagerie*¹.

ABAGERIE¹, *abagerii*, s.f. Atelier sau industrie de (haine de) abă². — Abagiu + suf. -arie.

ABAGERIE² s.f. Meseria de abagiu. — *Abager* + suf. -ie.

ABAGIU, *abagii*, s.m. Persoană care se ocupă cu fabricarea sau cu vânzarea abalei²; abager. — Din tc. *abačy*.

ABAJÚR, *abjururi*, s.n. Dispozitiv fixat în jurul unei lămpi destinaț să dirijeze lumina într-o anumită direcție. [Pl. și: *abajure*] — Din fr. *abat-jour*.

ABANDÓN, *abandonuri*, s.n. 1. Părăsirea împotriva regulilor morale și a obligațiilor materiale a copiilor, a familiei etc. 2. Părăsire a unui bun sau renunțare la un drept. 3. Renunțare la continuarea participării într-o probă sportivă. — Din fr. *abandon*.

ABANDONÁ, *abandon*, vb. I. 1. Tranz. A părăsi pe cineva (lăsându-l fără sprijin sau ajutor); a renunța la ceva. ♦ Refl. Fig. A se lăsa cuprins, în mod exagerat, de un sentiment, de o emoție, de anumite preocupări. 2. Tranz. și intranz. A renunța la continuarea participării la o întrecere sportivă. — Din fr. *abandonner*.

ABANDONÁRE, *abandonări*, s.f. Acțiunea de a abandonă; părăsire. — V. *abandona*.

ABANDONAT, -ā, *abandonati*, -te, adj. Care a fost părăsit. ♦ Spec. (Despre copii nou-născuți) Care a fost părăsit de către mamă. — V. *abandona*.

ABANÓS, *abanoși*, s.m. Lemnul din specii de copaci exotici, greu, tare, foarte durabil, de culoare neagră, folosit pentru fabricarea unor mobile de lux, a instrumentelor muzicale de suflat etc. (*Dyospyros*). ♦ *Păr de abanos* = păr negru-lucios. — Din tc. *abanoz*.

A⁶ num. (în limbi slavice) (cifra) 1. A patrulea cifră din alfabetul slav. — Din fr. *at*. — Noiobriga. V. *numere*.

A⁷ num. (în limbi slavice) (cifra) 2. A doua cifră din alfabetul slav. — Din fr. *ai*. — Noiobriga. V. *numere*.

A⁸ num. (în limbi slavice) (cifra) 3. A treia cifră din alfabetul slav. — Din fr. *au*. — Noiobriga. V. *numere*.

A⁹ num. (în limbi slavice) (cifra) 4. A patra cifră din alfabetul slav. — Din fr. *au*. — Noiobriga. V. *numere*.

ABSENT, a, s.m. 1. Absență. — Din fr. *absence*. 2. Absent. — Din fr. *absent*. — Din it. *assente*. — Din fr. *absent*.

ABATAJ, *abataje*, s.n. 1. Operație de tăiere sau de extragere a unui minereu sau a unei roci dintr-un zăcământ; p. ext. loc unde se execută această operație. 2. Operație de dobârare a arborilor (în exploatariile forestiere). 3. Tăiere, sacrificare a vitelor la abator. ♦ Ansamblu de operații făcute în abator de la introducerea animalelor în sala de tăiere până la tranșarea cărnii. 4. Operație de înclinare a unei nave mici în vederea reparării, curățării etc. — Din fr. *abattage*.

ABÁTE¹, *abati*, s.m. 1. Titlu dat superiorului unei abătii; persoană care are acest titlu. 2. Titlu onorific acordat unor preoți catolici; persoană care poartă acest titlu. — Din it. *ab(b)ate*.

ABÁTE², *abát*, vb. III. 1. Tranz., refl. și intranz. A (se) îndepărta (de la o direcție inițială, fig. de la o normă fixată, de la o linie de conduită etc.). ♦ Refl. și tranz. A se opri sau a face să se opreasă în treacăt undeva sau la cinea (părăsind drumul inițial). 2. Refl. (Despre fenomene ale naturii, calamități, nenorociri) A se produce în mod violent. 3. Refl. și intranz. A trece cuiva ceva prin minte, a-i veni o idee, o toană, un capriciu; a i se năzări. 4. Tranz. A întrista, a deprima, a măhnii, a descuraja. *Vestea I-a abătut*. 5. Tranz. A dobora la pământ. — Lat. *abattere*, (4, 5) din fr. *abatre*.

ABÁTERE, *abateri*, s.f. 1. Acțiunea de a (se) *abăte* și rezultatul ei. ♦ Încălcarea a unei dispoziții cu caracter administrativ sau disciplinar. 2. Diferența dintre valoarea efectivă sau valoarea-limită admisă a unei mărimi și valoarea ei nominală. ♦ (Tehn.) Diferența dintre dimensiunea reală și cea proiectată a unei piese. — V. *abate*.

ABATÉSA, *abatese*, s.f. Călugăriță care conduce o abație. — Din it. *abbadessa*. Cf. lat. *abbatissa*.

ABATÍZ, *abatize*, s.f. (Mil.) Dispozitiv de apărare făcut din copaci tăiați și culcați cu vârful spre inamic sau din crăci înfipate în pământ. — Din fr. *abattis*.

ABATÓR, *abatoare*, s.n. Loc special amenajat unde se sacrifică animalele în vederea obținerii cărnii, sub control sanitar-veterinar. — Din fr. *abattoir*.

ABATÍE, *abatii*, s.f. Mănăstire catolică cu statut special (împreună cu avereia, domeniile ei), condusă de un abate¹ sau o abatesă și care depinde de un episcop sau direct de papă². — Din it. *ab(b)azia*.

ABAZIE, *abazii*, s.f. (Med.) Tulburare nervoasă manifestată prin necoordonarea mișcărilor în mers, datorată disfuncției aparatului vestibular. — Din fr. *abasie*.

ABATÚT, -ā, *abătuți*, -te, adj. Care este descurajat; trist, deprimat. — V. *abate*.

ABC s.n. 1. Enumerarea primelor litere ale alfabetului. 2. Fig. Început al unei arte, al unei științe. [Cit.: *abecē*] — Din fr. *abece*.

ABCÉS, *abcese*, s.n. Acumulare de puroi, bine delimitată de țesuturile din jur printre membrană de țesut conjunctiv. — Din fr. *abcès*.

ABDICÁ, *abdíc*, vb. I. Intranz. A renunța la tron. ♦ Fig. A renunța la ceva, a ceda (în fața greutăților). — Din fr. *abdiquer*, lat. *abdicare*.

ABDICÁRE, *abdicări*, s.f. Acțiunea de a *abdica*. — V. *abdica*.

ABDOMÉN, *abdomene*, s.n. 1. Partea a corpului, între torace și centura pelviană, în care se găsesc stomacul, ficatul, pancreasul, splina, rinichii și intestinile; pâncrea, burtă, foale. 2. (Biol.) Partea posterioară a corpului la artropode. — Din fr. lat. *abdomen*.

ABDOMINÁL, -ā, *abdominali*, -e, adj. Care aparține abdomenului, privitor la abdomen; ventral. ♦ *Cavitate abdominală* = cavitate cuprinsă între peretele abdomenului (1). — Din fr. *abdominal*.

ABDOMINALGIE, *abdominalgii*, s.f. (Med.) Durere abdominală. — Din fr. *abdominalgie*.

ABDUCTÓR, -OÁRE, *abductor*, -oare, adj. (Despre mușchi) Care a suferit o abducție. — Din fr. *abducteur*.

ABDÚCTIE, *abductii*, s.f. Mișcare prin care se îndepărtează un membru sau un segment al acestuia de axul median al corpului. — Din fr. *abduction*.

ABECEDÁR, *abecedare*, s.n. Manual elementar pentru învățarea scrisului și a cîtitului; azbucoavnă, bucoavnă. ♦ Fig. Carte care cuprinde noțiunile de bază dintr-un anumit domeniu. — Din lat. *abecedarius*, fr. *abécédaire*.

ABERÁNT, -Ă, *aberant*, -te, adj. Care se abate de la tipul normal sau corect, care constituie o aberație (1), absurd. — Din fr. *aberrant*, lat. *aberrans*, -ntis.

ABERATÍV, -Ă, *aberativ*, -e, adj. (Rare) Care este departe de adevăr, care ține de aberație (1). — Din fr. *aberratif*.

ABERÁTIE, *aberatii*, s.f. 1. Abatere de la ceea ce este normal sau corect. 2. Defecțiune a unui sistem optic, care duce la obținerea unor imagini neclare, deformate etc. ♦ *Aberație vizuală* = astigmatism. *Aberația luminii* = variația aparentă a poziției unui astru pe cer datorită mișcării Pământului în jurul Soarelui, în jurul axei proprii, și faptul că lumina se propagă cu viteză finită. 3. Ceea ce este inadmisibil, absurd; absurditate, inerție, prostie. — Din fr. *aberration*, lat. *aberratio*.

ABEROSCÓP, *aberoscoape*, s.n. Instrument care servește la observarea defectelor de distorsiune pe care îl prezintă un ochi anormal. — Din fr. *aberoscope*.

ABHORÁ, *abhorze*, vb. I. Tranz. (Livr.) A avea ură, dezgust, aversiune față de cineva sau de ceva. — Din fr. *abhorrer*, lat. *abhorre*.

ABIÁ adv. 1. (Modal) Cu greu, cu greutate; anevoie. 2. (Cantitativ, intensiv) Foarte puțin, aproape deloc. 3. (Temporal) De foarte puțină vreme; de îndată ce, numai ce; chiar atunci, tocmai. 4. Cel puțin; măcar, bAREM. — Lat. *ad vix*.

ABIENTÍN s.n. Substanță răsinoasă extrasă din lemnul de brad, care se prezintă sub formă de cristale incolore, solubile în apă și în alcool. [Pr.: -bi-en-] — Din fr. *abiéntin*.

ABIETACÉE, *abietace*, s.f. Pinacee. [Pr.: -bi-e-] — Din fr. *abiétacée*.

ABIETINÉE, *abiétine*, s.f. Pinacee. [Pr.: -bi-e-] — Din fr. *abiétinée*.

ABÍL, -Ă, *abili*, -e, adj. (Adesea adverbial) Care este îndemnătate, iscusit, priceput, dibaci. ♦ řmecher, descurcăre. — Din fr. *habile*, lat. *habilis*.

ABILITÁ, *abilitibz*, vb. I. Tranz. 1. A califica o persoană în urma unui examen pentru un post universitar; a atesta. 2. A împuñernici. — Din fr. *habiliter*, lat. *habilitare*.

ABILITÁRE, *abilitari*, s.f. (Rare) Acțiunea de a *abilita* și rezultatul ei. — V. *abilită*.

ABILITÁTE, *abilitati*, s.f. (La sg.) Îndemnătare, iscusință, pricere, dibacie. ♦ (La pl.) Deprinderi, obiceiuri, řmecherii, řretlicuri. — Din fr. *abilitate*, lat. *habilitas*, -atis.

ABIOGÉN, -Ă, *abiogeni*, -e, adj. (Biol.; despre medii) Care este lipsit de viață; (despre procese) care are loc, care se petrec fără participarea materiei vii. [Pr.: -bi-o-] — Din fr. *abiogène*.

ABIOGENÉZ s.f. Concepție după care originea materiei vii trebuie căutată în materia fără viață. [Pr.: -bi-o-] — Din fr. *abiogenèse*.

ABIOLOGIE s.f. Disciplină care are ca obiect studierea elementelor anorganice. [Pr.: -bi-o-] — Din fr. *abiologie*.

ABIOTIC, -Ă, *abiotici*, -ce, adj. Lipsit de viață, incompatibil cu viață [Pr.: -bi-o-] — Din fr. *abiotique*.

ABIOTROFÍE, s.f. Scădere a vitalității unui organism sau a unui organ din cauza unor defecete ereditare de dezvoltare sau a lipsei factorilor nutritivi, fapt care determină slăbirea capacitatății de adaptare-apărare. [Pr.: -bi-o-] — Din fr. *abiotrophie*.

ABIÓZ s.f. 1. Stare lipsită de viață. 2. Procedeu de conservare a produselor alimentare de natură animală și vegetală, bazat pe distrugerea totală a microorganismelor existente în produs prin termo-, foto-, chimiosterizare sau prin iradiere ionizante. [Pr.: -bi-o-] — Din fr. *abiose*.

ABÍS, *abisuri*, s.n. (Adesea fig.) Prăpastie adâncă; genuine, hău!. — Din fr. *abysse*, lat. *abyssus*.

ABISAL, -Ă, *abisali*, -e, adj. 1. De abis. ♦ Care se află sau care trăiește la mari adâncimi în mări sau în oceane. *Regiunea abisală*. *Animal abisal*.

2. Care se referă la subconștiul, al subconștiulului. — Din fr. *abyssal*.

ABITÁTIE s.f. (Jur.) Drept de folosință a unei case de locuit care este proprietatea altuia. — Din fr. [droit d']*habitation*.

ABITÍR adv. (Fam. și pop.; numai la comparativ) Mai mult, mai bine, mai tare (decât...). — Din tc. *beter* „mai rău”.

ABJÉCT, -Ă, *abjecti*, -te, adj. Care comite fapte reprobabile; ticălos. ♦ Care inspiră repulsie, dispreț; josnic, netrebnic, mizerabil. *Comportament abject*. — Din fr. *abject*, lat. *abjectus*.

ABJÉCTIE, *abjecții*, s.f. Fapta, atitudine abjectă; ticăloșie, josnicie. — Din fr. *abjection*, lat. *abjectio*.

ABJUDECÁ, *abjudec*, vb. I. Tranz. A anula, a suspenda un titlu, un drept etc., printr-o hotărâre judecătoarească. — Din lat. *abjudicare*.

ABJUDECÁRE, *abjudecări*, s.f. Acțiunea de a *abjudeca* și rezultatul ei. — V. *abjudeca*.

ABJURÁ, *abjur*, vb. I. Tranz. A renega public o credință religioasă, o doctrină, o părere etc. — Din fr. *abjur*, lat. *abjurare*.

ABJURÁRE, *abjurări*, s.f. Acțiunea de a *abjura* și rezultatul ei. — V. *abjura*.

ABLACTÁRE s.f. Ablactație. — Cf. lat. *ablactare*.

ABLACTÁTIE s.f. 1. Trecere treptată și progresivă de la alimentația exclusivă lactată a sugarului la o alimentație diversificată; ablactare. 2. Oprită a secreției lactate la femeile la care alăptarea este contraindicată sau inutilă. — Din germ. *Ablaktation*.

ABLATIV, *ablative*, s.n. Caz al declinării în unele limbi, care exprimă despărțirea de un loc, punctul de plecare, instrumentul, cauză sau altă circumstanță. ♦ *Ablativ absolut* = construcție sintactică specifică limbii latine, alcătuitură dintr-un substantiv (sau un pronume) și un particiupiu la cazul ablativ, având rol de propoziție circumstanțială. — Din fr. *ablatif*, lat. *ablativus*.

ABLÁTIE, *ablații*, s.f. 1. Transportare (prin acțiunea vântului, a apelor sau a ghețarilor) a materialului rezultat în urma dezagregării solului sau a rocilor. 2. Îndepărțare chirurgicală a unui organ, a unui membru al corpului omeneșc, a unei tumorii etc. 3. Fenomen fizic prin care un corp care străbate atmosfera cu mare viteză pierde din substanță, devenind incandescent prin frecarea cu aerul. [Pr.: -fi-u-]. — Var.: *ablățiune* s.f.] — Din fr. *ablation*, lat. *ablatio*, -onis.

ABLÄTIÚNE s.f. v. *ablație*.

ABLAUT, *ablauturi*, s.n. (Lingv.) Apofonie. — Din germ. *Ablaut*.

ABLEFARÍE, *ablefarii*, s.f. Malformație congenitală caracterizată prin absența parțială sau totală a plecapelor. — Din fr. *ablépharie*.

ABLEGÁT, *ablegați*, s.m. Trimis extraordinar al papiei. — Din fr. *ablegat*.

ABLEPSIE, *ablepsii*, s.f. (Med.) Cecitate. — Din fr. *ablepsie*.

ABLUTIÚNE, *abluțiuni*, s.f. Spălare rituală a corpului prescrisă de unele religii pentru purificare. [Pr.: -fi-u-] — Din fr. *ablution*, lat. *ablutio*, -onis.

ABNEGÁ, *abnég*, vb. I. (Rare) Tranz. A tăgădui, a nega, a renunța la cineva sau ceva. — Din lat. *abnegare*.

ABNEGÁRE s.f. (Rare) Abnegație. — V. *abnega*.

ABNEGÁTIE s.f. Devotamente (dus până la sacrificiu); abnegație. ♦ Renunțare; sacrificiu voluntar. — Din fr. *abnégation*.

ABNÓRM, -Ă, *abnormi*, -e, adj. (Rare) Anormal, neobișnuit. — Din germ. *abnorm*.

ABNORMITÁTE, *abnormită*, s.f. (Rare) Anomalie; enormitate; lucru, fapt neobișnuit. — Din germ. *Abnormität*.

ABOLÍ, *abolesc*, vb. IV. Tranz. A desființa o instituție, o stare sau anumite uzanțe; a anula în mod legal și oficial o lege, o hotărâre etc. — Din fr. *abolir*, lat. *abolere*.

ABOLÍRE, *aboliri*, s.f. Acțiunea de a *abolii* și rezultatul ei; aboliriune. — V. *abolii*.

ABOLITIONISM s.n. Mișcare politică apărută la sfârșitul sec. XVIII, care urmărea desființarea sclaviei negrilor din SUA, Franța, Marea Britanie; p. gener. mișcare politică, socială care susține desființarea sclaviei. [Pr.: -fi-o-] — Din fr. *abolitionisme*.

ABOLITIONÍST, -Ă, *abolitioniști*, -ste, s.m. și f. Adept al abolitionismului. [Pr.: -fi-o-] — Din fr. *abolitioniste*.

ABOLITIÚNE, *abolitiuni*, s.f. (Inv.) Abolare. [Pr.: -fi-u-] — Din fr. *abolition*, lat. *abolitio*, -onis.

ABÓLLA s.f. Manta militară la romani. — Cuv. lat.

ABOMINÁBIL, -Ă, *abominabil*, -e, adj. Înforător, groaznic; dezgustător, urât. — Din fr. *abominable*, lat. *abominabilis*.

ABONÁ, *abonez*, vb. I. Tranz. și refl. (Cu determinări introduse prin prep. „la”) A-(și) face un abonament. ♦ Refl. Fig. (Fam.) A veni în mod regulat undeva, a fi un obișnuit al casei. — Din fr. *abonner*.

ABONAMÉNT, *abonamente*, s.n. Convenție prin care, în schimbul unei sume, o persoană obține, pe o anumită perioadă, dreptul de a folosi anumite servicii publice, de a asista la spectacole, de a călători cu mijloace publice de transport, de a primi o revistă, un ziar etc.; (concr.) înscrise care atestă această convenție; sumă plătită pentru obținerea acestui drept. — Din fr. *abonnement*.

ABONÁRE, *abonari*, s.f. Acțiunea de a (se) *abona*. — V. *abona*.

ABONÁT, -Ă, *abonati*, -te, s.m. și f. (Persoană) care beneficiază de un abonament. ♦ Fig. (Fam.) (Persoană) care vine în mod regulat undeva. — V. *abona*.

ABORDÁ, *abordez*, vb. I. 1. Intranz. (Despre nave) A costa la ţârm. ♦ A se alipi de o altă navă, bord la bord (pentru a o ataca). 2. Tranz. A începe studierea unei probleme, a trata o problemă, a începe o discuție. ♦ A se apropia de cineva pentru a-i vorbi. — Din fr. **aborder**.

ABORDÁBIL, -ă, *abordabil*, -e, adj. Care poate fi abordat; p. ext. accesibil. — Din fr. **abordable**.

ABORDÁJ, *abordaje*, s.n. 1. Asalt, atac al unei nave (de către o altă navă). 2. Ciocnire accidentală între nave ori între o navă și un obstacol. — Din fr. **abordage**.

ABORDÁRE, *abordări*, s.f. Acțiunea de a aborda. — V. **aborda**.

ABORIGÉN, -ă, *aborigeni*, -e, adj., s.m. și f. (Livr.) Băstinaș, autohton, indigen. — Din fr. **aborigène**.

ABORTÍV, -ă, *abortivi*, -e, adj., s.n. (Biol.) 1. Adj. Care se produce înainte de vreme, prematur; care nu a evoluat în întregime. *Fetus abortiv. Boală abortivă*. 2. Adj., s.n. (Substanță sau mijloc) care provoacă avortul. — Din fr. **abortif**, lat. **abortivus**.

ABRACADÁBRA interj. Cuvânt cabalistic căruia i se atribuia puterea magică de a realiza un lucru supranatural. — Din fr., it. **abracadabra**.

ABRACADABRÁNT, -ă, *abracadabrantă*, -te, adj. Cu totul neobișnuit; ciudat, bizar; încâlcit. — Din fr. **abracadabrant**.

ABRÁŞ, -ă, *abrasi*, -e, adj. (Pop.) 1. (Despre cai) Nărăvaș; (despre oameni) rău, violent. 2. (Despre acțiunile omului) Fără niciun rezultat; neizbutit, nereușit. ♦ Expr. A ieși abraș = a nu izbuti. [Var.: iabráş, -ă adj.] — Din tc. abraș.

ABRAZÁRE, *abrazări*, s.f. (Rare) Abraziune (2). — Cf. fr. **abrasion**.

ABRAZIÚNE, *abrazuni*, s.f. 1. Proces de eroziune a ţărmurilor din cauza valurilor mării. 2. Roadere a unui corp ca urmare a frecărării lui de alt corp abraziv sau mai dur; abrazare. [Pr.: -zí-u-] — Din fr. **abrasion**.

ABRAZIV, -ă, *abrazivi*, -e, adj., s.n. (Corp, material dur) care are proprietatea de a roade prin frecare. — Din fr. **abrasif**.

ABRAZÓR, *abrazoare*, s.n. Unealtă alcătuită dintr-un material abraziv (natural sau artificial), folosită la prelucrarea prin aşchiere. — Cf. **abrazine**.

ABREVIAĀ, *abreviez*, vb. I. Tranz. A prescurta (în scris sau în vorbire) un cuvânt, un titlu etc.; a nota ceva printr-un simbol, printr-o siglă. [Pr.: -vi-a] — Din lat. it. **abreviare**.

ABREVIAĀT, -ă, *abreviată*, -te, adj. (Despre cuvinte, titluri etc.) Care a fost prescurtat. [Pr.: -vi-ată] — V. **abrevia**.

ABREVIAĀTIV, -ă, *abreviativ*, -e, adj. (Rare) Care indică o prescurtare, care abreviază. [Pr.: -vi-a-] — Din fr. **abréviatif**.

ABREVIAĀTÓR, *abreviatori*, s.m. (Rare) 1. Funcționar al cancelariei papale. 2. Persoană care prelucrăză restrângând sau face rezumatul scrierilor unui autor. [Pr.: -vi-a-] — Din fr. **abréviateur**.

ABREVIAĀTIE, *abreviații*, s.f. (Inv.) Abreviere. [Pr.: -vi-a-] — Var.: **abreviațune** s.f. — Din lat. **abbreviatio**, -onis, fr. **abréviation**.

ABREVIAĀTUNE s.f. v. **abreviație**.

ABREVIEĀRE, *abrevieri*, s.f. Acțiunea de a abrevia și rezultatul ei; (concr.) cuvânt, titlu etc. prescurtat; prescurtare, abreviație; simbol. [Pr.: -vi-e-] — V. **abrevia**.

ABROGĀ, *abrogă*, vb. I. Tranz. A anula o lege, o dispoziție oficială. — Din lat. **abrogare**, fr. **abroger**.

ABROGĀRE, *abrogări*, s.f. Acțiunea de a abroga. — V. **abroga**.

ABROGĀT, -ă, *abrogată*, -te, adj. (Despre acte, dispoziții etc.) Anulat. — V. **abroga**.

ABROGĀTIE, *abrogății*, s.f. (Inv.) Anulare, suprimare a unei legi, a unui act normativ. — Din lat. **abrogatio**, fr. **abrogation**.

ABRUDEĀN, -ă, *abrudeni*, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Abrud. 2. Adj. Care aparține Abrudului sau abrudenilor, referitor la Abrud ori la abrudeni. — **Abrud** (n.pr.) + suf. -ean.

ABRUDEĀNCĂ, *abrudence*, s.f. 1. Femeie originară sau locuitoare din orașul Abrud. 2. (Art.) Numele unui dans popular ardelenesc cu mișcare moderată; melodie după care se execută acest dans. — **Abrudean** + suf. -că.

ABRŪPT, -ă, *abrupti*, -te, adj., s.n. 1. Adj., s.n. (Portiune de teren) cu pantă foarte înclinată. 2. Adj. Fig. (Despre stil) Fără legătură, inegal. 3. (Despre un organ) Tărâtor, repent. — Din fr. **abrupt**, lat. **abruptus**.

ABRUTIZĀ, *abrutizez*, vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde însușirile morale, specific umane; a deveni sau a face să devină insensibili, asemănător cu un animal, cu o brută; a (se) îndobitoци, a (se) dezumaniza. — Din fr. **abrutir**.

ABRUTIZĀNT, -ă, *abrutizanți*, -te, adj. Care abrutizează. — Din fr. **abrutissant**.

ABRUTIZĀRE, *abrutizări*, s.f. Acțiunea de a (se) abrutiza. — V. **abrutiza**.

ABRUTIZĀT, -ă, *abrutizati*, -te, adj. (Care a devenit) insensibil, care și-a pierdut însușirile morale, specific umane; insensibil, brutal. — V. **abrutiza**.

ABSCÍSA, *abscise*, s.f. Simbol care indică lungimea și sensul segmentului cuprins între un punct fix al unei drepte și un punct dat de pe dreaptă. ♦ Una dintre coordonatele carteziene, care servește la stabilirea poziției unui punct în plan sau în spațiu. — Din fr. **abscisse**, lat. **abscissa** [linea].

ABSCÍZIE, *abscizii*, s.f. (Med.) Tâiere a unei părți sau a unui organ al corpului. [Pr.: -zi-e-] — Var. **absciziune** s.f. — Din fr. **abscission**.

ABSCIZIŪNE s.f. v. **abscizie**.

ABSCÓNS, -ă, *absconsi*, -se, adj. Greu de înțeles; ascuns, tainic; (voit) obscur. — Din fr. **abscons**, lat. **absconsus**.

ABSÉNT, -ă, *absenți*, -te, adj. 1. Care nu e de față, care lipsește. 2. Fig. Care nu este atent la ce se petrece în jurul lui; distrat. — Din fr. **absent**, lat. **absens**, -nițis.

ABSÉNTA, *absentez*, vb. I. Intranz. (Despre persoane) A lipsi dintr-un loc (unde ar fi trebuit să se găsească), a nu fi de față. — Din fr. (s')**absenter**, lat. **absentare**.

ABSENTEISM s.n. 1. Absență îndelungată a deținătorului unei proprietăți funciare, pe care o exploatează printr-un intermediar. 2. *Absenteism parlamentar* = practică folosită mai ales de deputați aflați în opozitie, constând în neparticiparea la sesiunile parlamentului, cu scopul de a întârzi sau de a împiedica adoptarea unor legi. — Din fr. **absentéisme**.

ABSENTEIST, -ă, *absenteiști*, -ste, adj., s.m. și f. (Persoană) care practică absentismul. — Din fr. **absentéiste**.

ABSENTJĂ, *absente*, s.f. 1. Lipsă a unei ființe sau a unui obiect din locul unde ar fi trebuit să se afle. ♦ (Concr.) Semn cu care se notează această lipsă. 2. Pierdere bruscă și de scurtă durată a cunoștinței, întâlnită în epilepsie. 3. Fig. Neatenție, indiferență a cuiva. — Din fr. **absence**, lat. **absentia**.

ABSIDAL, -ă adj. v. **absidal**.

ABSIDĂ, *abside*, s.f. Nișă semicirculară sau poligonala care închideava centrală a unei bazilici romane. ♦ Încăpere semicirculară destinată altorului în biserice creștine. — Din fr. **abside**, lat. **absida**.

ABSIDIĀL, -ă, *absidial*, -e, adj. Care ține de absidă; privitor la absidă. [Pr.: -di-āl] — Var.: **absidál**, -ă adj.] — Din fr. **absidal**.

ABSIDIOLĂ, *absidiolă*, s.f. 1. Mișă absidă laterală la unele bazilici romane. 2. Mișă absidă lângă altar la biserice creștine. [Pr.: -di-o-] — Din fr. **absidiole**.

ABSINT, (2) *absinturi*, s.n. 1. Băutură alcoolică tare, de culoare verde, cu gust amar, preparată cu uleiuri eterică de pelin, anason și alte plante aromatice. 2. Portie de absint (1). — Din fr. **absinthe**.

ABSOLÚT, -ă, *absoluti*, -te, adj., s.n., adv. I. 1. Adj. Care este independent de orice condiții și relații, care nu este supus nici unei restricții, care nu are limite; necondiționat, perfect, desăvârșit. ♦ *Monarchie absolută* = formă de guvernământ în care puterea legislativă, puterea executivă și cea judecătoarească se află în mâinile monarhului; monarhie în care suveranul are puteri nelimitate. 2. S.n. Principiu vesnic, imuabil, infinit, care, după unele concepții filozofice, ar sta la baza universului. ♦ (Fil.) *Spirit absolut, idee absolută sau eu absolut* = factor de bază al universului, identificat cu divinitatea. 3. Adj. (Despre fenomene social-economic, în legătură cu noțiuni de creștere sau de scădere cantitativă) Considerat în raport cu sine însuși și nu în comparație cu alte fenomene asemănătoare; care se află pe treptă cea mai de sus. ♦ *Adevăr absolut* = adevăr care nu poate fi dezmințit. 4. Adj. (Mat.; despre mărimi) A cărei valoare nu depinde de condițiile în care a fost măsurat sau de sistemul la care este raportat. ♦ *Valoare absolută* = valoarea aritmetică a rădăcinii pătratării unei mărimi. 5. Adj. (Lingv.; în sintagma) *Verb absolut* = verb tranzitiv care are complementul neexprimat, dar subînțeles. II. Adv. (Servește la formarea superlativului) Cu totul, cu desăvârșire; exact, întocmai, perfect. *Argumentare absolut justă*. ♦ (întărind un pronume sau un adverb negativ) *N-a venit absolut nimenei*. — Din lat. **absolutus**, fr. **absolu**.

ABSOLUTISM s.n. Regim politic propriu monarhiei absolute; putere absolută a unui monarh. ♦ *Absolutism luminat* = regim politic apărut în sec. XVIII și caracterizat prin receptivitatea suveranilor la progres. — Din fr. **absolutisme**.

ABSOLUTIST, -ă, *absolutiști*, -ste, adj. Care aparține absolutismului, privitor la absolutism, bazat pe absolutism. — Din fr. **absolutiste**.

ABSOLUTIZĀ, *absolutizez*, vb. I. Tranz. A atribui în mod eronat unui fapt sau unei idei o valoare absolută prin ignorarea caracterului relativ, condiționat, limitat de celelalte lături sau însușiri ale faptului sau ideii respective; a considera în mod greșit o lătură a unui lucru ca o entitate de sine stătătoare, rupând-o de ansamblul căreia îi aparține. — **Absolut** + suf. -iza.

ABSOLUTIZĀRE, *absolutizări*, s.f. Acțiunea de a absolutiza și rezultatul ei. — V. **absolutiza**.

ABSOLUTÓRIU, -IE, absolutorii, adj., s.n. 1. Adj. (Jur.) Care absolvă, care iartă o vină, un delict, o greșeală. 2. S.n. (Înv.) Certificat de absolvire a unei școli superioare. — Din lat. **absolutorius**, (2) germ. **Absolutorium**.

ABSOLUȚIUNE, absoluțuni, s.f. 1. Iertare de pe deapăsă a unui acuzat când fapta imputată nu este prevăzută de lege sau când săvârșirea ei a fost justificată. 2. Iertare a păcatelor, dată de obicei de papă². [Pr.: -i-u] — Din fr. **absolution**, lat. **absolutio**, -onis.

ABSOLOVÉNT, -Ă, absolvēnti, -te, s.m. și f. Persoană care a terminat un ciclu sau o formă de învățământ. — Din germ. **Absolvent**, lat. **absolvens**, -ntis.

ABSOLOVENTĂ, absolvēnte, s.f. Terminare a unui ciclu sau a unei forme de învățământ; absolvire. — Din **absolvent**.

ABSOLOVÍ, absolví, vb. IV. Tranz. 1. A termina un an școlar, un ciclu sau o formă de învățământ. 2. A scuti pe cineva de pe deapăsă; a ierta. — Din germ. **absolvieren**, lat. **absolvere**.

ABSOLOVÍRE, absolviri, s.f. Acțiunea de a **absolvi** și rezultatul ei; absolvită. — V. **absolvi**.

ABSORBANT, -Ă, absorbanți, -te, adj., s.n. 1. Adj., s.n. (Substanță) care absoarbe lichide sau vapozi. ♦ (Substanță) care reține o parte din particulele sau din energia radiată de o sursă. 2. Adj. Fig. Care interesează, care captivează; către care se îndreaptă toate preocupările cuiva. — Din fr. **absorbant**.

ABSORBI, absorb, vb. IV. Tranz. 1. A suge, a înghiți, a încorpora o substanță etc. ♦ A reține o parte din particulele sau din energia radiantă care cade pe un corp. 2. Fig. A preocupa în mod intens; a captiva. — Din fr. **absorber** (după sorbi).

ABSORBÍRE, absorbiri, s.f. Acțiunea de a **absorbi** și rezultatul ei. — V. **absorbi**.

ABSORBÍT, -Ă, absorbiți, -te, adj. 1. Supt, înghițit; încorporat. 2. Fig. Preocupat, captivat. — V. **absorbi**.

ABSORBITÓR, -OÁRE, absorbitori, -oare, adj., s.n. 1. Adj. Care absoarbe. 2. S.n. Dispozitiv folosit pentru recoltarea prin absorție a probelor de aer în scop analitic. — **Absorbi** + suf. -tor.

ABSÓRBIE, absorbtii, s.f. 1. Fenomen fizic prin care un corp lichid sau solid incorporează prin difuzie din afară o substanță oarecare. ♦ Micșorare sau anulare a intensității unei radiații care trece printr-un corp. ♦ Fenomen optic caracteristic lentinilor ochelarilor de vedere de a reține, filtra etc. razele de lumină care dăunează ochiului. 2. Proces de pătrundere a apei, a substanțelor minerale și organice, precum și a gazelor în celulele organismului. ♦ **Absorbtie intestinală** = pătrundere în sânge și în limfă a produșilor rezultați din digestia alimentelor. 3. Încrucișare repetată a unei rase perfectionate cu una ameliorată în scopul îmbunătățirii radicale a acesteia. [Var.: **absorbtíune** s.f.] — Din fr. **absorption**, lat. **absorptio**, -onis.

ABSORBTIÚNE s.f. v. **absorbție**.

ABSTENȚIONISM s.n. Abținere demonstrativă de la exercitarea dreptului de vot; doctrină care susține această atitudine. [Pr.: -i-o] — Din fr. **abstentionnisme**.

ABSTENȚIONÍST, -Ă, abstinenți, -ste, adj., s.m. și f. 1. Adj. Care aparține abstinențismului, privitor la abstinențism. 2. S.m. și f. Adept al abstinențismului. [Pr.: -i-o] — Din fr. **abstentioniste**.

ABSTENȚIÚNE, abstinenți, s.f. (Rare) Abstență. [Pr.: -i-u] — Din fr. **abstention**.

ABSTINÉNT, -Ă, abstinenti, -te, s.m. și f. Persoană care își impune restricții de la mâncare, băutură, satisfacerea unor necesități fiziologice etc. — Din fr. **abstinent**, lat. **abstinens**, -ntis.

ABSTINÉNTA, abstinențe, s.f. 1. Faptul de a-și impune restricții de la mâncare, băutură, satisfacerea unor necesități fiziologice etc.; abstinențe. 2. (Ec. pol.; în sintagma) **Teoria abstinenței** = teorie prin care capitalul și acumularea lui rezultă din abținerea proprietarilor de la consumul personal exagerat. — Din fr. **abstinence**, lat. **abstinentia**.

ABSTRACT, -Ă, abstracti, -te, adj., s.n. 1. Adj. Care este gândit în mod separat de înțățirea materială, de exemplele particulare, de ansamblul concret (senzorial) din care face parte; care este detasat de obiecte, de fenomene sau de relații în care există în realitate. ♦ Loc. adv. *În abstract* = pe bază de deducții logice, teoretice, fără legătură cu datele sau cu faptele concrete. 2. S.n. Moment al procesului cunoașterii care constă în desprinderea mintală a determinărilor fundamentale, generale ale obiectului studiat. ♦ *Artă abstractă* = artă care nu caută să reprezinte elementele realității obiective; artă nonfigurativă, abstracționism. 3. Adj. Concepții în mod prea general, prea teoretic; p. ext. greu de înțeles din cauza lipsei de ilustrări concrete. 4. S.n., adj. (Cuvânt) care are sens abstract (1). ♦ *Abstract verbal* = substantiv care provine dintr-un verb și exprimă acțiunea verbului respectiv. — Din lat. **abstractus**, germ. **abstrakt**, fr. **abstrait**.

ABSTRACTIZÁ, abstractizez, vb. I. Tranz. și intranz. A efectua o abstracțizare. — **Abstract** + suf. -iza.

ABSTRACTIZÁNT, -Ă, abstractizanți, -te, adj. Care abstractizează. — **Abstractiza** + suf. -ant.

ABSTRACTIZÁRE, abstractizări, s.f. Operatie a gândirii prin care se separă ceea ce nu este separat sau separabil în realitate, de considerare a unui lucru independent de legăturile lui, a unei substanțe independent de atributile ei sau invers; abstracție. ♦ Trecere de la concret la abstract. — V. **abstractiza**.

ABSTRACȚIE, abstractii, s.f. Abstractizare; (concr.) lucru abstract. ♦ Expr. A face abstracție de... = a nu lua în considerare; a ignora. [Var.: **abstracțiune** s.f.] — Din fr. **abstraction**, lat. **abstractio**, -onis.

ABSTRACTIÓISM s.n. 1. Tendință care acordă abstracțiunilor aceeași valoare cu aceea a realităților concrete. 2. Artă abstractă. [Pr.: -i-o] — Din fr. **abstractionnism**.

ABSTRACTIÓNIST, -Ă, abstractioniști, -ste, adj., s.m. și f. 1. Adj. Care aparține abstracționismului, referitor la abstracționism. 2. S.m. și f. Adept al abstracționismului. [Pr.: -i-o] — Din fr. **abstractionniste**.

ABSTRACTIÚNE s.f. v. **abstracție**.

ABSTRÁGE, abstrág, vb. III. Tranz. A desprinde o însușire independent de obiectul sau de obiectele căror le apartine; a judeca izolat, în afara unui context. — Din fr. **abstraire** (după *trage*).

ABSTRÁGERE, abstrageri, s.f. (Rare) Acțiunea de a **abstrage** și rezultatul ei. — V. **abstrage**.

ABSTRÚS, -Ă, abstruși, -se, adj. (Livr.) Neclar, confuz, încurcat. — Din fr. **abstrus**.

ABSURD, -Ă, absurdzi, -de, adj., s.n. 1. Adj. Care contrazice gândirea logică, care nesocotește legile naturii și ale societății, contrar bunului-simt; ilogic. ♦ Loc. adv. *Prin absurd* = admîșând un raționament fals, o situație aproape imposibilă. ♦ *Reducere la absurd* = metodă de demonstrare a unui adevăr, arătând că punctul de vedere contrar este fals. 2. S.n. Ceea ce este absurd (1). — Din fr. **absurde**, lat. **absurdus**.

ABSURDITÁTE, absurdități, s.f. Caracterul a ceea ce este absurd (1); lucru, idee, concepție absurdă; prostie, ineptie. — Din fr. **absurdité**, lat. **absurditas**, -atis.

ABTIBILD, abtibilduri, s.n. 1. Imagine în culori imprimată pe un strat subțire de colodiu, care se aplică pe o suprafață netedă, umezindu-se și dezlipindu-se de pe hârtia pe care a fost lipit. 2. Fig. (La pl.) Nimicuri, fapte mărunte; mici şmecherii. — Din germ. **Abziehbild**.

ABTIGUI, abtiguiesc, vb. IV. (Fam.) 1. Refl. A se îmbăta. 2. Tranz. A da (cuiva) o bătăie (uşoară). ♦ Fig. A face (cuiva) un rău. 3. Tranz. A modifica date, un text etc. pentru a corespunde mai bine scopului urmărit; p. ext. a falsificata. — Et. nec.

ABTIGUIRE, abtiguir, s.f. (Fam.) Acțiunea de a (se) **abtigui**. — V. **abtigui**.

ABTIGUIT, -Ă, abtiguiți, -te, adj. (Fam.) 1. Beat. 2. Modificat; p. ext. falsificat. — V. **abtigui**.

ABTÍNE, abtin, vb. III. Refl. A se stăpâni, a se reține, a se înfrâna (de la...). ♦ A nu se pronunță, a nu-și exprima părerea sau votul; a se ține departe de activitate. — Din fr. (**s'**)**abstenir** (după *tine*).

ABTÍNERE, abtineri, s.f. Acțiunea de a se **abtine** și rezultatul ei. — V. **abtine**.

ABÚLIC, -Ă, abulici, -ce, adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de abulie. — Din fr. **aboulique**.

ABULÍE, abulii, s.f. Boala psihică caracterizată prin lipsa mai mult sau mai puțin pronunțată a voinei; nehotărâre, inerție. — Din fr. **aboulie**.

ABUNDÁ, pers. 3 abúndă, vb. I. Intranz. 1. A fi, a se găsi din belșug, în mare cantitate; a prisi. 2. A avea, a conține; a folosi din belșug. — Din fr. **abonder**, lat. **abundare**.

ABUNDÉNT, -Ă, abundenți, -te, adj. Care este în cantitate mare, care abundă; bogat, îmbelșugat. — Din fr. **abondant**, lat. **abundans**, -ntis.

ABUNDÉNTĂ s.f. Cantitate mare, belșug, bogăție, prisos. ♦ Loc. adv. *Din abundență* = mult, în cantitate mare. — Din fr. **abundance**, lat. **abundantia**.

ÁBUR, aburi, s.m. 1. Vapozi de apă. 2. Ceată rară. 3. (Rare) Adiere. 4. Fig. Suflare ușoară (a vântului), boare. — Cf. alb. **a vull**.

ABURCA, abúrc, vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) urca, a (se) sui cățărându-se, a (se) cățăra; a (se) ridica de jos, de la pământ. — Et. nec. Cf. urca.

ABUREÁLĂ, abureli, s.f. Aburi condensați în picături foarte fine care se depun pe obiecte. 2. Exalație, miros. 3. Fig. (Rare) Adiere. — **Aburi** + suf. -eală.

ABURÍ, aburesc, vb. IV. 1. Tranz. și refl. A (se) acoperi cu picături fine provenite din condensarea aburilor (1). 2. Intranz. A scoate, a produce aburi (1). 3. Refl. Fig. (Rare) A se aprinde, a se înroși, a se îmbujora (la față). 4. Tranz. Fig. A atinge ușor (ca o suflare). ♦ Intranz. (Rare) despre vânt) A adia. — Din abur.

ABURÍRE, aburiri, s.f. Acțiunea de a (se) aburi și rezultatul ei. ♦ Expunere a unor materiale textile, lemnăoase etc. sau produse finite la acțiunea aburilor. (1) În vederea ameliorării unor însușiri, a ușurării prelucrării lor ulterioare etc. — V. aburi.

ABURÍT, -Ă, aburiri, -te, adj. Acoperit cu aburi (1); care scoate aburi, din care ies aburi. ♦ Fig. Aprins la față; îmbujorat; înroșit; înfierbântat (de supărare). — V. aburi.

ABURÓS, -OÁSA, aburoși, -oase, adj. (Rar) Acoperit cu aburi (1); din care ies aburi; ca aburi. — Abur + suf. -os.

ABÚZ, abuzuri, s.n. 1. Încălcarea a legalității; (concr.) faptă ilegală. ♦ Abuz de putere = delict săvârșit de cineva prin depășirea atribuțiilor sale. Abuz de incredere = înșelăciune care constă în însușirea ilegală, înstrăinarea sau refuzul de restituire a unui obiect încredințat spre păstrare sau spre utilizare. Abuz de drept = delict care constă în exercitarea unui drept cu nesocotirea scopului său social-economic. 2. Întrebuițare fără măsură a unui lucru; exces. ♦ Loc. adv. Prin abuz = abuziv, exagerat. 3. (Rar) Eroare care constă din exagerarea unui fapt, a unei păreri etc. — Din fr. abus, lat. abusus.

ABUZÁ, abuzez, vb. I. Intranz. 1. A uza de ceva în mod exagerat; a face abuz (1). 2. A comite ilegalitate, nedreptă, profitând de o situație, de un titlu sau de putere. — Din fr. abuser.

ABUZÍV, -Ă, abuzivi, -e, adj. 1. Exagerat, excesiv. 2. (Despre acțiunile omului) Arbitrар, ilegal; (despre oameni) care comite un abuz (1), care abuzează de puterea sa. — Din fr. abusif, lat. abusivus.

AC, ace, s.n. 1. Mică uștenșilă de oțel, subțire, ascuțită și lustruită, prevăzută cu un orificiu prin care se trece un fir, care servește la cusut. ♦ Expr. A avea (sau a găsi) ac de cojocul cuiva = a avea mijloace de a înfrâna sau de a pedepsi pe cineva. A călcă (sau a umbla) ca pe ace = a merge încet, cu grijă. A scăpa ca prin urechile acului = a scăpa cu mare greutate. Nici cât un vârf de ac = extrem de mic, foarte puțin, aproape deloc. A căuta acul în carul cu fân = a se apuca de o muncă zadarnică. 2. (Cu determinantă) Nume dat unor obiecte asemănătoare cu un ac (1), având diverse întrebuițări. Ac cu gămălie. Ac de siguranță. Ac de păr. ♦ Ac de mașină = ac pentru mașina de cusut. Ace de gheată = cristale de gheată, subțiri și ascuțite, care se formează iarna. 3. Piesă sub formă de ac (1) la unele instrumente de măsură sau în medicină. Ac magnetic. Acul busolei. Acul de seringă. ♦ Macaz. 4. (Biol.) Organ de apărare și de atac al unor animale, în formă de ghimpe sau de vârf ascuțit. ♦ Organ în formă de ac (1) sau de ghimpe care acoperă pielea unor animale, folosit pentru apărare. Acele ariciului. 5. Frunză îngustă, ascuțită, caracteristică coniferelor. 6. Compuze: acul-doamnei = plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albe și cu fructe terminate cu un cioc lung (*Scandix pecten veneris*); ac-de-mare = pește marin, lung și ascuțit, în formă de andrea, acoperit cu plăci osoase (*Syngnathus rubescens*). — Lat. acus.

ACACIA s.f. v. acacie.

ACÁCIE, acaci, s.f. Nume dat arborilor sau arbuștilor tropicali din familia leguminoaselor, cu flori albe sau galbene, cultivăți ca plante ornamentale, pentru industria parfumeriilor și pentru extragerea gumei arabice (*Acacia*). [Var.: acácia s.f.] — Din lat., fr. acacia.

ACADEÁ, acadele, s.f. Bomboană preparată din zahăr topit. — Din tc. akade.

ACADÉMIC, -Ă, academici, -ce, adj. 1. Care ține de academie, privitor la academie. ♦ Titlu academic = diplomă obținută într-o școală de grad universitar. ♦ (Substantivat, m.; înv.) Membru al Academiei Române. 2. Distins, solemn; de o corectitudine exagerată; convențional. ♦ Stil academic = manieră în artă în care subiectul este tratat în genul studiilor de școală de artă academică (1); stil sobru, corect, științific, convențional și rece. — Din fr. académique, lat. academicus.

ACADEMIĆIAN, -Ă, academicieni, -e, s.m. și f. Membru (de onoare sau titular) al unei academii. [Pr.: -ci-an] — Din fr. académicien.

ACADEMÍE, academii, s.f. 1. Societate de învățății, de literații, de artiști etc. creată pentru dezvoltarea științelor și a artelor; înaltă instituție culturală care reunește pe cei mai de seamă savanți și artiști. 2. Școală de învățământ superior. [Acc. și: (după lat.) académie] — Din fr. académie, lat. academia.

ACADEMÍSM s.n. 1. Atitudine estetică promovând imitația necondiționată a creațiilor artei antice și ale Renașterii. ♦ Trăsătură caracteristică oricărei arte care cultivă un ideal de frumusețe canonica, convențională, manieristă. 2. Fel de a se comporta academic (2), rigid, rece. — Din fr. académisme.

ACADIÁN, -Ă, acadieni, -e, s.n., adj. 1. S.n. A doua perioadă a cambrianului. 2. Adj. Care aparține acadianului (1), privitor la acadian. [Pr.: -di-an] — Din fr. acadien.

ACAJÚ, (1) acaju, s.m., adj. invar., s.n. 1. S.m. Arbore din regiunea tropicală a Americii, al cărui lemn, de culoare roșiatică, este întrebuițat la

confectionarea mobilelor de lux; mahon (*Swietenia mahagoni*). ♦ Lemnul acestui arbore. 2. Adj. invar. De culoare maro-roșcat, ca lemnului de acaju (1). 3. S.n. Culoare acaju (2). — Din fr. acajou.

ACALMÍE s.f. Potolire sau încetare temporară a mișcării vântului sau valurilor. ♦ Fig. Răstimp de linște în cadru sau după o perioadă frământată. — Din fr. accalmie.

ACANÁ adv. v. hacana.

ACÁNT s.m. v. acantă.

ACANTACÉE, acantacee s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate răspândite mai ales în regiunile calde, cu frunze opuse, flori dispuse în raceme și fructe capsule, al cărei tip este acanta; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. acanthacées.

ACÁNTĂ, acante, s.f. 1. Nume dat mai multor specii de plante erbacee decorative din familia acantaceelor, ale căror frunze mari, penate, uneori spinoase, și rădăcini sunt folosite în medicină (*Acanthus*). 2. Ornament arhitectonic caracteristic capitelurilor corintice și compozite, care imită frunzele de acantă (1). [Var.: acánt s.m.] — Din fr. acanthe, lat. acanthus.

ACANTOCEFÁL, acantocefali, s.m. (La pl.) Clasă de viermi paraziți nematini, cu o troncă retractilă înconjурată de cărlige de apărare; (și la sg.) vierme din această clasă (*Acanthocephala*). — Din fr. acanthocéphale.

ACANTÓZĂ, acantoze, s.f. Boală de piele caracterizată prin prezența unor pete pigmentate, îngroșate pe diferite părți ale corpului. — Din fr. acanthose.

ACAPARÁ, acaparez, vb. I. Tranz. A cumpăra toate mărfurile sau o anumită categorie de mărfuri de pe piață (pentru speculă); a pune stăpâniere (în mod silnic, necinstit) pe... ♦ P. ext. A-și însuși totul pentru sine în dauna altora. — Din fr. accaparer.

ACAPARÁRE, acapărări, s.f. Acțiunea de a acapara. — V. acapara.

ACAPARATÓR, -OÁRE, acaparatori, -oare, adj., s.m. și f. (Persoană) care acaparează. — Acapara + suf. -tor.

CAPPÉLLA loc. adj., loc. adv. (Despre muzică sau despre o formație corală) Fără acompaniament instrumental. — Loc. it.

ACÁR, acari, s.m. Muncitor feroviar care manipulează dispozitivele de acționare a acelor de macaz și asigură întreținerea acestora; macagiу. — Ac + suf. -ar.

ACARÉT, acareturi, s.n. 1. Construcție auxiliară care ține de o gospodărie. 2. (La pl.) Unelte de gospodărie, mai ales agricole. — Din tc. akaret.

ACARIÁN, acarieni, s.m. (La pl.) Arahnide mici, cu capul, toracele și abdomenul de obicei nediferențiate, unele dintre ele fiind purtătoare de germeni ai unor maladii grave; (și la sg.) exemplar din acest ordin. [Pr.: -ri-an] — Din fr. acarien.

ACARICID, acaricide, s.n., adj. (Substanță) care omoară acarienii. — Din fr. acaricide.

ACARINÁT, acarinate, s.f. (La pl.) Ordin de păsări alergătoare cu sternal lipsit de carenă și cu aripi reduse; (și la sg.) pasare care face parte din această clasă; ratite. — Din lat. acarinatus.

ACARIÓZĂ, acarioze, s.f. Nume dat unor boli de piele contagioase, parazitare (la oameni și la animale), provocate de acarieni. [Pr.: -ri-o-] — Din fr. acariose.

ACÁRNITĂ, acarinite, s.f. (Reg.) Acăriță. — Ac + suf. -arnită.

ACASÁ adv. În sau spre casa în care locuiești; fig. la locul natal, în sau către patrie. ♦ Cei de-acasă = rudele apropiate, familia; p. ext. conaționali. ♦ Expr. Așa (sau acum) mai vîi de-acasă = acum înceleg sau admit ce spui. — A³ + casă.

ACATAFAZÍE, acatafazii, s.f. Tulburare psihică constând în imposibilitatea respectării ordinii corecte a cuvintelor în vorbire. — Din fr. acataphasie.

ACATAGRAFÍE, acatagrafii, s.f. Tulburare psihică manifestată prin imposibilitatea respectării ordinii corecte a cuvintelor în scris. — Din fr. acatagraphie.

ACATALÉCTIC, acatalectice, adj. (În metrică greco-latiană, în sintagma Vers acatalectic (și substantivat, n.) = vers căruia nu-i lipsește nicio silabă. — Din fr. acatalectique.

ACATALEPSÍE, acatalepsii, s.f. 1. Stare de spirit caracteristică unei persoane sceptice, care nu se mai străduiește să caute soluții. 2. Nesiguranță în punerea unui diagnostic la un bolnav. — Din fr. acatalepsie.

ACATÍST, acatiste, s.n. 1. Izm și slujbă bisericească ortodoxă în cinstea Fecioarei Maria sau a unor sfinti. 2. Listă de nume preotului spre a se ruga pentru persoanele înscrise pe ea. ♦ Expr. A da acatiste (sau un acatist) = a cere preotului să rostească anumite rugăciuni pentru îndeplinirea unei dorințe. [Acc. și: acatist] — Din sl. akatistu.

ACÁT, acați, s.m. (Reg.) Salcâm. [Var.: acátiu s.m.] — Din magh. akác.

ACÁTIU s. m. v. acați.

ACAUSTOBIOLÍT, *acaustobiolite*, s.n. Rocă sedimentară de origine organică, necombustibilă. [Pr.: -ca-us-to-bi-o] — Din fr. **acaustobiolite**.

ACAUSTOBIOLÍTIC, -ă, *acaustobiolitic*, -ce, adj. (Geol.) Referitor la acaustobiolit. [Pr.: -ca-us-to-bi-o] — Din fr. **acaustobiolitique**.

ACĂRITĂ, *acarițe*, s.f. (Pop.) Cutiuță în care se păstrează ace, ată și alte mărunțiuri necesare la cusut; acarniță. — Ac + suf. -ăriță.

ACĂTAREA adj. invar. v. **acătării**.

ACĂTĂRII adj. invar. (Pop. și fam.; de obicei la comparativ) 1. (Despre lucruri) Care posedă calități corespunzătoare scopului sau destinației; bun, frumos, de seamă. 2. (Despre oameni) De treabă, cumsescade, vrednic, cu calități deosebite. [Var.: **acătărea** adj. invar.] — Et. nec.

ACĂTĂ vb. I v. agăța.

ACĂTĂRE s.f. v. **agățare**.

ACĂTĂ, -ă adj. v. **agățat**.

ACĂTĂRĂ vb. I v. **cățăra**.

ACĂTĂTOR, -OARE adj. v. **agățător**.

ACCÉDE, *accéd*, vb. III. (Livr.) Intranz. A avea acces (1), a ajunge la ceva, undeva. — Din fr. **accéder**.

ACCÉDERE s.f. Faptul de a **accede**. — V. **accede**.

ACCELERÁ, *accelererez*, vb. I. Tranz. 1. A iuță, a grăbi o mișcare, o acțiune; a urgență, a zori. 2. A mări viteza. — Din fr. **accélérer**, lat. **accelerare**.

ACCELERÁNDÓ adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Din ce în ce mai repede. — Cuv. it.

ACCELERÁRE, *accelerari*, s.f. Acțiunea de a **accelera** și rezultatul ei; iuțire, grăbire, urgентă, zorire. — V. **accelera**.

ACCELERÁT, -ă, *accelerati*, -te, adj., s.n. 1. Adj. Care este iuță, grăbit; care are o frecvență mai mare decât cea normală. *Ritm accelerat. Respirație accelerată*. 2. S.n. Tren cu viteză mai mare decât a personalului (și care nu oprește în toate gările). — V. **accelera**.

ACCELERÁTOR, -OARE, *acceleratori*, -oare, adj., s.n., s.m. 1. Adj. Care acceleră. 2. S.n. Mecanism care permite accelerarea turărilor unui motor; pedală care comandă acest mecanism. ♦ Instalație pentru accelerarea microparticulelor. 3. S.m., adj. (Substanță) care se adaugă unor materiale pentru a mări viteza unor reacții chimice sau a unor procese fizico-chimice. — Din fr. **accélérateur**.

ACCELERÁȚIE, *accelerații*, s.f. Creștere a vitezei unui corp mobil în raport cu unitatea de timp. ♦ *Acceleratie gravitațională* = acceleratia pe care o au corpurile în cădere liberă. [Var.: **accelerațiu**ne s.f.] — Din fr. **accélération**, lat. **acceleratio**, -onis.

ACCELERÁȚIUNE s.f. v. **accelerație**.

ACCELEROGRÁF, *accelerografe*, s.n. Accelerometru care înregistrează accelerăriile. — Din fr. **accélérographe**.

ACCELEROMÉTRU, *accelerometre*, s.n. 1. Aparat cu care se măsoară accelerăriile, îndeosebi la vehiculele aeriene. 2. Transductor electromecanic de măsurat structurile vibrante. — Din fr. **accéléromètre**.

ACCÉNT, *accente*, s.n. 1. Pronunțare mai intensă, pe un ton mai înalt etc. a unei silabe dintr-un cuvânt sau a unui cuvânt dintr-un grup sintactic. ♦ Semn grafic pus de obicei deasupra unei vocale pentru a marca această pronunțare sau altă particularitate de pronunțare. *Accent ascuțit. Accent circumflex. Accent grav*. ♦ Expr. A pune accentul (pe ceva) = a scoate în relief, a da atenție deosebită (unei probleme). 2. Fel particular de pronunțare specific unui grai, unei limbi sau unei stări afective. 3. Scoatere în relief a unui sunet musical prin amplificarea sonorității sau prin prelungirea duratei lui. — Din fr. **accent**, lat. **accentus**.

ACCÉNTUA, *accentuez*, vb. I. 1. Tranz. A marca prin accent (1). ♦ Fig. A sublinia, întârzi, a pune în evidență, a reliefa. 2. Refl. Fig. A se intensifica. [Pr.: -tu-a] — Din fr. **accentuer**.

ACCÉNTUARE, *accentuări*, s.f. Acțiunea de a (se) **accentua**. [Pr.: -tu-a] — V. **accentua**.

ACCÉNTUÁT, -ă, *accentuați*, -te, adj., adv. 1. Adj. (Despre vocală, silabe, cuvinte) Care poartă accentul, care este scos în relief. 2. Adj. Fig. Intensificat. 3. Adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Puternic, forzato. [Pr.: -tu-at] — V. **accentua**.

ACCÉPT s.n. Consimțământ scris pe o poliță, prin care o persoană, desemnată de emisitorul poliței, se obligă să achite beneficiarului, la scadentă, suma de bani din poliță. ♦ Încuviințare, aprobare. — Din germ. **Akzept**, lat. **acceptus**.

ACCEPTÁ, *accépt*, vb. I. Tranz. A fi de acord cu...; a primi, a consimț să...; a admite, a aproba, a încuviința. ♦ A suporta, a tolera. — Din fr. **accepter**, lat. **acceptare**.

ACCEPTABIL, -ă, *acceptabilit*, -e, adj. Care poate fi acceptat; satisfăcător. — Din fr. **acceptable**, lat. **acceptabilis**.

ACCEPTARE, *acceptări*, s.f. Acțiunea de a **accepta** și rezultatul ei. ♦ Consimțământ al întreprinderii cumpărătoare pentru achitarea unei cereri

de plată emise de întreprinderea furnizoare. ♦ Semnătură de aprobare pusă pe o poliță prin care semnatarul se obligă să plătească la scadentă suma din poliță respectivă; accept. ♦ Manifestare a voinei de a dobândii un anumit drept ori de a primi o succesiune sau o ofertă de încheiere a unui contract. — V. **accepta**.

ACCEPТОР, -OÁRE, *acceptori*, -oare, adj., s.m. (Fiz.) (Atom de natură străină) care poate primi un electron suplimentar, determinând apariția unui gol pozitiv în masa unui semiconductor. — Din fr. **accepteur**.

ACCÉPTIE, *acceptări*, s.f. Înțeles, sens, valoare a unui cuvânt, a unui afix etc. [Var.: **acceptiune** s.f.] — Din fr. **acceptation**, lat. **acceptio**, -onis.

ACCÉPTIUNE s.f. v. **acceptie**.

ACCÉS, (1) *accès*, (2) *acces*, s.n. 1. Posibilitate de a pătrunde, drept de a ajunge până într-un loc sau până la o persoană; p. ext. intrare. ♦ *Cale* (sau *drum, șosea*) de *accès* = drum care face legătura cu o șosea importantă, cu o localitate etc. *Rampă de acces* = porțiune de drum în pantă care permite urcarea vehiculelor pe o șosea mai înaltă, pe un pod etc. ♦ Expr. A (nu) avea *accès* = a (nu) avea permisiunea să meargă undeava, a (nu) avea voie să pătrundă undeava. 2. Ansamblu de tulburări clinice ale organismului care se manifestă brusc, în stare de sănătate aparentă și care se repetă de obicei la intervale variate. ♦ Izbucnire violentă (și trecătoare) a unei stări sufletești. — Din fr. **accès**, lat. **accessus**.

ACCESÁ, *accesez*, vb. I. Tranz. 1. (Inform.) A intra într-o rețea, într-un program etc. pentru a afla date sau informații. 2. A obține o finanțare. A *accesa fonduri europene*. — Din engl. **access**.

ACCESÁRE, *accesări*, s.f. Acțiunea de a **accesa** și rezultatul ei. — V. **acessa**.

ACCESÁT, -ă, *accesați*, -te, adj. 1. (Inform.; despre rețele, programe etc.) În care s-a intrat pentru a afla date sau informații. 2. (Despre finanțări) Care a fost obținut. — V. **acessa**.

ACCESIBIL, -ă, *accesibili*, -e, adj. La care se poate ajunge ușor; care este la îndemâna cuiva; care poate fi ușor procurat; care se poate înțelege ușor. — Din fr. **accessible**, lat. **accessibilis**.

ACCESIBILITATE s.f. Însușirea de a fi **accesibil**. — Din fr. **accessibilité**, lat. **accessibilitas**, -atis.

ACCESIÚNE, *accesiuni*, s.f. Mod de dobândire a proprietății rezultând din alipirea naturală sau prin intervenția omului a unui bun la un alt bun mai important, aparținând altiei persoane. [Pr.: -si-u-] — Din fr. **accesion**.

ACCESÓRIU, -IE, *accesori*, adj., s.n. (Obiect, piesă, dispozitiv) care constituie un element secundar, anex, incidental, complementar. 2. Adv. (Despre drepturi, cereri etc.) Secundar în raport cu alt drept sau altă cerere, dar legat de acestea și supunându-se ca atare unor condiții de fond și de procedură comune. — Din fr. **accessoire**, lat. **accessorius**.

ACCIDÉNT, (1, 2, 3, 4, 6) *accidente*, s.n., (5) *accidenti*, s.m. 1. S.n. Eveniment fortuit, imprevizibil, care întrerupe mersul normal al lucrurilor (provocând avarii, răniri, mutilări sau chiar moarte). ♦ Fapt întâmplător, banal, care aduce nenorocire. 2. S.n. (Fil.) Însușire trecătoare, neesențială a unui lucru. 3. S.n. (Geogr.) Neregularitate a solului. 4. S.n. (Ling.; în sintagma) *Accident fonetic* = modificare întâmplătoare a unui sunet, fără caracter de lege. 5. S.m. (Muz.) Alterație. ♦ Semn care indică această modificare a intonației unei note. 6. S.n. (Med.) Fenomen neașteptat care survine în cursul unei bolii. — Din fr. **accident**, lat. **accidens**, -ntis.

ACCIDENTÁ, *accidentez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) râni într-un accident. — Din **accident**.

ACCIDENTÁL, -ă, *accidental*, -e, adj. Întâmplător; incidental. ♦ Secundar, neesențial. — Din fr. **accidentel**.

ACCIDENTÁRE, *accidentări*, s.f. Faptul de a (se) **accidenta**. — V. **accidenta**.

ACCIDENTAT, -ă, *accidentați*, -te, adj. 1. (Adesea substantivat) (Persoană) care a fost victimă unui accident. 2. (Despre un teren, un drum etc.) Care prezintă neregularități. — V. **accidenta**. Cf. fr. **accidenté**.

ACCIDÉNTA, *accidente* s.f. Lucrare tipografică de tip special care folosește în mod variat literele, linile și ornamentele în scopul realizării unor efecte de reclamă. — Din germ. **Akzidenz**.

ACCIZ s.n. v. **acciză**.

ACCIZÁ, *accizez*, vb. I. Tranz. A aplica accize la mărfuri, bunuri de consum etc. — De la **acciză**.

ACCIZÁRE, *accizări*, s.f. Acțiunea de a **acciza**. — V. **acciza**.

ACCIZĂ, *accize*, s.n. 1. Impozit indirect care se percepă în unele țări asupra unor obiecte de consum. 2. (Înv.) Taxă de consumație, de barieră și vamală. [Var.: **acciz** s.n.] — Din fr. **accise**.

ACEFÁL, -ă, *acefali*, -e, adj. (Zool.; despre unele animale inferioare) Fără cap. — Din fr. **acéphale**.

ACEFALÍE s.f. 1. (Zool.) Lipsă a capului, specifică unor animale inferioare. 2. (Med.) Monstruozitate congenitală (incompatibilă cu viață) care constă în lipsa capului la făt. — Din fr. **acéphalie**.